

علمی پژوهشی

بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)

غلامرضا خوشفر^{۱*}، شهربانو میرزاخانی^۲، فاطمه جندقی میرمحله^۳

چکیده

هدف این مطالعه، سنجش میزان بیگانگی اجتماعی دانشجویان و شناسایی عواملی است که بر بیگانگی دانشجویان اثرگذارند. روش تحقیق از نوع پیمایشی است. جامعه آماری دانشجویان دانشگاه گلستان بود که ۳۸۰ نفر از آنان با استفاده نمونه گیری تصادفی طبقه ای متناسب، انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای سنجش مفهوم بیگانگی اجتماعی از پرسشنامه ملوین سیمن (۱۹۵۹) و برای سنجش متغیرهای مستقل از مقیاس ۱۲ سؤال امید اشنایدر (۱۹۹۱) با دو خرده مقیاس گذرگاه و انگیزش و مقیاس ارزش های اجتماعی گوردن چایلد و دینداری گلاک و استارک، بومی سازی شده سراج زاده (۱۳۸۳) استفاده شد. اعتبار ابزار اصلی توسط محققان قبلی و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ($\alpha = 0/932$) مورد تأیید قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان دادند که میانگین بیگانگی اجتماعی در میان دانشجویان ۲/۲۵۰ از ۵ به دست آمده که در سطح پایینی قرار دارد. همچنین به ترتیب اهمیت عامل های دینداری، اعتماد، امید به آینده و ارزشهای اجتماعی در تغییرات بیگانگی اجتماعی تأثیر معنی داری دارند.

تاریخ دریافت:

۰۵ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۲۶ تیر ۱۴۰۴

کلیدواژه ها:

بیگانگی اجتماعی، امید به آینده، دینداری، اعتماد اجتماعی، ارزشهای اجتماعی.

مقدمه

مسأله امروزی انسان دور شدن از خود حقیقی است که در جامعه شناسی با مفهوم از خود بیگانگی مطرح می شود. از خود بیگانگی، نمایشی از بیگانگی انسان نسبت به خود و دور شدن از مقام و جایگاه خویش است و زمانی رخ می دهد که ساختار اجتماعی یا محیط ایجاد شده توسط انسان، او را در سیطره می گیرد نهایت انسان را مبدل به عروسک خیمه شب بازی می کند. بر اساس نظریه نظم اجتماعی، جامعه دستگامی متشکل از اجزای هماهنگ با ارزش های هم رنگ در نظر گرفته می شود که به طور مستمر محدوده خود را حفظ و نگه داری می کند و در حالت تعادل و توازن مداوم قرار دارد. بیگانگی اجتماعی به عنوان یک بی هنجاری در زمره مسایل اجتماعی تلقی می شود و بر این اساس «بیگانگی اجتماعی در معنای بی هنجاری یعنی پریشانی و سرگشتگی انسان در برابر قواعد، قوانین و هنجارهای اجتماعی که در نتیجه آن فرد نمی تواند

۱دانشیار، گروه جامعه شناسی و ارتباطات، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران.

۲دانشجوی دکتری جامعه شناسی، گروه جامعه شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۳کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرگان، گرگان، ایران.

جهت رفتار خودش را تعیین نماید» (هاشمی، ۱۴۰۰: ۲). بیگانگی به مفهوم عام آن که برخی از جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی از آن به گونه‌ای گسترده برای تبیین برخی از اشکال کنش‌ها و واکنش‌ها به جریانات اجتماعی و واقعیت‌های پیرامونی، فشارهای روانی، تحمیلات بیرونی و نیز توضیح انفصال فرد از نظام ارزش‌ها، باورها، هنجارها و اهداف فرهنگی استفاده کرده‌اند، از مفاهیمی است که در تاریخ تفکر اجتماعی قدمت و سابقه‌ای طولانی دارد. جامعه‌شناسان به طور عمده به تعیین و تشریح چگونگی مخدوش شدن روابط اجتماعی، حالات و خصوصیات منصفانه و پرخاشگرانه فرد در قبال جامعه و ساخت اجتماعی توجه می‌کنند. از این رو تأکید آنان بر بیگانگی و آنومی اجتماعی است که در آن احساسات فرد نسبت به واقعیات اجتماعی (جامعه، نهادها، امور اجتماعی و ...) سنجیده می‌شود. جامعه‌شناسان همچنین بر نقش عوامل بیرونی و واقعیات اجتماعی در بروز بیگانگی تأکید دارند و از این رو آن را مسئله تحمیلی در نظر می‌گیرند. با آنکه بیگانگی شیوه‌های بیان، اشکال مختلف دانش، سلائق و در مجموع شیوه‌های زندگی است که در بین افراد معمول است (تانر^۱، ۱۹۹۸: ۴۳۴). بیگانگی و ابعاد آن نظیر بی‌قدرتی، بی‌معنایی، بی‌هنجاری، انزوا، تنفر فرهنگی و تنفر از خود یکی از پدیده‌های اجتماعی است که در اکثر فرهنگ‌ها به عنوان یک معضل و مسئله اجتماعی شناخته شده است. با وجود این که معرفی آن به وسیله هگل و مارکس انجام گرفته، ولی این مفهوم در روش مختلفی تعریف شده است که نگرش‌های مختلف محققانی را که این مفهوم را مورد مطالعه قرار داده‌اند، منعکس می‌کند. تحقیقات مربوط به بیگانگی در طول سال‌های دهه ۱۹۷۰ به اوج خود رسیده و توجه به آن در سال‌های اخیر رو به افول بوده است و بسیاری آن را به خاطر کاربرد این مفهوم در محدوده بسیار وسیعی که برای شرح و توصیف هر نوع رفتار انحرافی در محدوده ظهور و جلوه سیاسی- روان‌شناختی به کار می‌رود، مورد انتقاد قرار می‌دهند. با وجود این توجه زیادی بر رفتارهای خارجی جوانان مانند مصرف مواد مخدر، فرار از مدرسه، بزهکاری و خودکشی وجود داشته و آنها را وابسته به مشکلاتی مانند پایین بودن عزت نفس، پریشانی روان‌شناختی و افسردگی دانسته‌اند. بیگانگی که ناظر به جدایی فرد از نظام اجتماعی است. به نظر می‌رسد که یکی از متغیرهایی که با بیگانگی اجتماعی ارتباط داشته باشد، رسانه‌های جمعی است. رسانه‌ها به عنوان فراهم کننده چهارچوب‌های تجربه برای مخاطبان، نگرش‌های کلی فرهنگی را برای تفسیر اطلاعات توسط افراد جامعه در جوامع امروزی ایجاد می‌کنند. رسانه‌ها شیوه‌هایی را که افراد زندگی اجتماعی را تفسیر کرده و نسبت به آن واکنش نشان می‌دهند، با کمک نظم دادن به تجربه از زندگی اجتماعی قالب‌ریزی می‌کنند. در تبدیل میلیون‌ها انسان به یک توده که تحت تأثیر سودجویی‌ها و خودخواهی‌ها قرار گرفته و خلاقیت علمی و فرهنگی خود را از دست داده، مقام سازنده انسانی را در تحولات

1. Tanner

سیاسی رها کرده و به سازشکاری پرداخته است. نقش منفی وسایل ارتباط جمعی را نمی‌توان انکار کرد و باید دانست که وسایل ارتباطی، خود به وجود آورنده «انبوه خلق تنها» می‌باشند؛ زیرا طرز کار وسایل ارتباط جمعی سبب می‌شود که گروه‌های طبیعی انسانی مانند خانواده و گروه‌های متشکل انسانی (مذهبی، سیاسی و فرهنگی) متلاشی شوند و هر فرد جدا از دیگران به تنهایی زندگی کند. طبیعی است که بدین ترتیب تعداد فراوانی از اعضای تنهای این انبوه خلق در معرض تبلیغات فریبنده وسایل پر قدرت ارتباط جمعی، نیروی تفکر و پایداری را از دست می‌دهند و به قید و بندهای تبلیغاتی گرفتار می‌شوند که این عین بیگانگی است (رایزمن^۱، ۱۹۵۰: ۶۸). به عبارت دیگر رسانه‌های جمعی یکی از متغیرهای اصلی در تمامی پژوهش‌ها و نظریه‌های مدرن برای تبیین مسئله بیگانگی اجتماعی است. با استنباط از مباحث پیشین می‌توان گفت که علی‌رغم تنوع و تعدد موضوعات بیگانگی، جامعه‌شناسان به طور عمده به بررسی بیگانگی اجتماعی توجه و رغبت بیشتری نشان می‌دهند که این نکته نشان از اهمیت این موضوع دارد. از طرفی بیگانگی و بیگانگی اجتماعی از مسائل ساختاری در جامعه است که تک‌تک افراد را با خود درگیر می‌کند. به طوری که هر چقدر میزان بیگانگی اجتماعی در افراد افزایش یابد و آنها نسبت به جامعه و سرنوشت مربوط به آن دخالت نداشته باشند، به طور یقین تعهد و التزامی در قبال این برنامه‌ها و اهداف توسعه اجتماعی و اقتصادی احساس نخواهند کرد؛ در نتیجه جامعه از مشارکت فعال و پویا محروم خواهد شد. بنابراین سؤال عمده تحقیق را می‌توان این طور بیان نمود که: میزان بیگانگی اجتماعی و ابعاد آن در میان دانشجویان چقدر می‌باشد؟ به چه اندازه عوامل فردی، اجتماعی و متغیرهای زمینه‌ای در تغییرات بیگانگی اجتماعی مؤثرند؟

ادبیات پژوهش

تعریف مفاهیم و متغیرها

بیگانگی یا الیناسیون^۲ واژه‌ای است که در لغت به معنای از دست دادن و قطع ارتباط با چیزی است. این واژه به طور خاص در دست نوشته‌های اقتصادی-فلسفی مارکس^۳ (۱۸۴۴) بیان شده و از این طریق شهرت یافته است. در این کتاب این اصطلاح برای انسانی به کار رفته که با طبیعت انسانی بیگانه شده است. همچنین ریشه از خود بیگانگی در رهیافت یهودی-مسیحی قرار دارد؛ از خودبیگانگی در این رهیافت به معنای بیگانگی از خدا یا محرومیت از فیض است (ایشتوان^۴، ۱۳۸۰: ۳۰). جامعه‌شناسان، از خود بیگانگی را شامل همه مظاهری می‌دانند که جامعه صنعتی کنونی بر انسان تحمیل

1. Raisman

2. Alienation

3. Marx

4. Istvan

کرده و شخصیت فردی او را از وی گرفته است. نمونه‌ای از این مظاهر، تحولی است که بر اثر «تایلوریسم» در کارگر ایجاد می‌شود و او را به زائده‌ای از ماشین مبدل می‌سازد.

نظریه نظم اجتماعی، جامعه را دستگاهی متشکل از اجزای هماهنگ با ارزش‌های هم‌رنگ در نظر می‌گیرد که به طور مستمر محدوده خود را حفظ و نگهداری می‌کند و در حالت تعادل و توازن مداوم قرار دارد. بی‌هنجاری یعنی پریشانی و سرگستگی انسان در برابر قوانین، قواعد و هنجارهای اجتماعی که در نتیجه آن فرد نمی‌تواند جهت رفتار خودش را تعیین نماید (کلدی و صفی‌پور، ۱۳۸۱: ۵۲). علاوه بر این، بی‌هنجاری شامل وضیت دیگری نیز هست که در آن قواعد و هنجارهای اجتماعی با یکدیگر ناسازگار و متضاد می‌باشند؛ بنابراین فرد جهت هماهنگ شدن با آنها دچار ابهام و سردرگمی می‌شود. در این وضعیت فرد به درون خود پناه برده و همه پیوندهای اجتماعی را نفی می‌کند. در نظریه نظم اجتماعی کلیه اختلالات، آسیب‌ها و مسائل اجتماعی، نتیجه بی‌هنجاری، بیگانگی و نظارت به حساب می‌آیند. نظریه انتقاد اجتماعی، نظام اجتماعی را عرصه‌ای از تضادها و کشاکش‌های دائمی میان گروه‌ها و طبقاتی می‌داند که دارای منافع، اهداف و آرمان‌های متفاوت هستند. نظم اجتماعی حاصل تحمیل منافع و آرمان‌های طبقه بالادست بر طبقه زیردست است. در مدل مارکسیستی، ایدئولوژی و کارکردهای اجتماعی آن فقط از دیدگاه طبقه مسلط تعریف شده است. به این صورت که ایدئولوژی عبارتست از به رسمیت شناختن موقعیت طبقه مسلط از سوی دیگر طبقات اجتماعی. بنابراین ایدئولوژی، برای دیگر طبقات در حکم افیون است؛ زیرا باعث از خود بیگانگی و سپس اضمحلال انرژی انقلابی آنان می‌گردد. باید گفت ایدئولوژی در خدمت طبقه بالادست و در جهت منافع آن طبقه حرکت می‌کند. این به آن معناست که نهادهایی که اکنون تبلور یافته‌اند، بالاتر از افرادی تصور می‌شوند که اتفاقاً آنها را در همین لحظه مجسم می‌سازد (ریتزر^۱، ۱۳۹۰: ۷۴۰). مرتن^۲ «آنومی» را بیشتر در فراشدهای جامعه‌شناختی خرد مورد توجه قرار می‌دهد. کوشش اولیه و هدف عمده مرتن جهت توضیح بیگانگی، کشف این واقعیت بود که چگونه بعضی از ساختارهای اجتماعی بر برخی اشخاص در جامعه اعمال فشار می‌کنند تا آنها را به رفتاری غیرهم‌نوا وادار نمایند. مرتن همه صور اختلالات از قبیل انحراف و بیگانگی را نه یک مسئله و آسیب روانی و نه یک مسئله خاص فردی، بلکه به عنوان یک مسئله اجتماعی و برخاسته از ساخت اجتماعی در نظر می‌گیرد. مرتن به دو جنبه یا بعد از سیستم اجتماعی و فرهنگی اشاره می‌کند (ایمان و قانیدی، ۱۳۸۳: ۸۳). الف) اهداف، انتظارات و ارزش‌های فرهنگی؛ ب) راه‌ها و وسایل و اسباب حصول به این اهداف که معمولاً در هر فرهنگی تنظیم شده و تحت کنترل هستند و مشروعیت آنها از سوی سیستم فرهنگی جامعه‌ای قبلاً مشخص و اعلام گردیده است. مرتن در تلاش خود جهت نشان دادن عدم

1. Ritzer

2. Merten

تناسب بین هدف و وسیله، تیپولوژی حالات مختلف تطابق فرد را با توجه به اهداف فرهنگی و وسایل نهادی شده، جهت نیل بدان اهداف ارائه کرده است: ۱- سازگاری، هم‌نوایی و تطبیق: در این وضعیت، هم‌نوایی و سازگاری بین اهداف فرهنگی و وسایل نهادی شده جهت نیل بدان موجود است؛ ۲- بدعت و نوآوری: در این حالت فرد نه در اهداف، بلکه در وسایل نیل بدانها با فرهنگ جامعه در تضاد است. ۳- سنت‌گرایی و آیین‌منشی: در این حالت فرد اهداف فرهنگی را نپذیرفته، ولی مع‌هذا به علل یا مصالحی اسباب نیل بدانها را پذیراست؛ ۴- انصراف یا عقب‌نشینی: در چنین حالتی فرد توأمأ اهداف و وسایل نهادی شده، جهت نیل بدان اهداف را طرد و انکار می‌کند و در واقع سیستم اجتماعی و فرهنگی جامعه خود را کنار کشیده است؛ ۵- طغیان و شورش: رد کامل اهداف و وسایل فرهنگی نهادی شده و جانشین‌سازی اهداف و وسایل جدید (محسنی تبریزی، ۱۳۷۰: ۶۲-۶۱). مرتن نیز همانند دورکیم، بیگانگی را مترادف با آنومی در نظر می‌گیرد و بر جنبه‌های اجتماعی آن تأکید می‌کند. به نظر مرتن، بی‌هنجاری رفتاری منحرفانه است که در عین حال مبین گسیختگی و عدم تجانس بین اهداف فرهنگی و وسایل نهادی شده جهت نیل بدان اهداف است. اشاره به حالتی از رابطه فرد و جامعه دارد که در آن بین فرد و ساخت فرهنگی و ارزشی حاکم تضاد وجود دارد (کوزر^۱، ۱۳۸۰: ۲۰۲). از نظر اینگلههارت، سطوح نسبتاً پایین انتشار رضایت و اعتماد، موجب می‌شود که شخص، به احتمال زیاد، نظام ساختار موجود را نپذیرفته و دچار حالت آنومی یا بیگانگی اجتماعی بشود. رضایت از زندگی، رضایت اجتماعی، فضای باز ارتباطات اجتماعی، حمایت از نظم اجتماعی موجود و در نهایت، اعتماد به یکدیگر، همگی به هم وابسته بوده، نشانه‌های نگرش‌های مثبت را نسبت به جهانی که شخص در آن زندگی می‌کند، تشکیل می‌دهند. جالب‌تر از همه این واقعیت است که به نظر می‌رسد این نشان‌ها با بقای نهادهای اجتماعی رابطه دارند. نیز این نشان‌ها با سطوح اقتصادی یک کشور در ارتباط نزدیک‌اند و کشورهای توسعه یافته از لحاظ رضایت اجتماعی، اعتماد به یکدیگر و دیگر عناصر این نشان‌ها در سطوح بسیار بالایی قرار دارند (اینگلههارت^۲، ۱۹۹۹: ۱۲۰-۸۸). به عقیده زیمل، جامعه صرفاً تعدادی از افراد است که از طریق کنش متقابل با همدیگر پیوند دارند. برای زیمل روابط اجتماعی مسلط در جوامع مدرن مبادله است. یکی از مهم‌ترین شرایط مبادله، اعتماد است و بدون اعتماد عمومی افراد نسبت به همدیگر و جامعه تجزیه می‌گردند (کوزر^۳، ۱۳۷۳: ۲۵۴). به اعتقاد زیمل نبود اعتماد اجتماعی و افزایش فردگرایی، فاصله‌ها و کاهش ارتباطات جمعی را خلق می‌کند. اسلوب زندگی کلان شهری مستقیماً به منزله اجتماع‌زدایی است که در واقع یکی از اشکالات اساسی اجتماعی شدن است (زیمل^۳، ۱۳۸۰: ۵۲).

1. Coser
2. Inglehart
3. Zimmel

مطالعات تجربی

مطالعات خارجی

هدف مطالعه چاوو^۱ و همکاران (۲۰۲۳) بررسی تأثیر سرمایه روان‌شناختی بر بیگانگی در بیماران مبتلا به کووید-۱۹ و نقش میانجی حمایت اجتماعی در این رابطه است. داده‌ها با نمونه‌گیری آسان در چین جمع‌آوری شد. نمونه‌ای متشکل از ۲۵۹ بیمار کووید-۱۹ مقیاس سرمایه روان‌شناختی، حمایت اجتماعی و بیگانگی اجتماعی را تکمیل کردند و مدل معادلات ساختاری برای تأیید فرضیه‌های پژوهش اتخاذ شد. سرمایه روان‌شناختی به طور معنادار و منفی با بیگانگی اجتماعی بیماران کووید-۱۹ مرتبط بود ($p < 0.01$). و حمایت اجتماعی تا حدی واسطه ارتباط بین سرمایه روان‌شناختی و بیگانگی اجتماعی بیماران بود ($p < 0.01$). سرمایه روان‌شناختی برای پیش‌بینی بیگانگی اجتماعی بیماران COVID-19 حیاتی است. حمایت اجتماعی نقش واسطه‌ای را ایفا می‌کند و توضیح می‌دهد که چگونه سرمایه روانی احساس بیگانگی اجتماعی را در میان بیماران مبتلا به عفونت COVID-19 کاهش می‌دهد. مقاله‌ای به نوشتار ایلهان کاجیر^۲ (۲۰۱۶) در دانشگاه دیکل ترکیه انجام شد. نتایج نشان دادند که سطوح بیگانگی حدود ۵۲ درصد از درک دانشجویان در مورد رضایت عمومی را تبیین می‌کند. مقاله‌ای به نوشتار محمد اشرف مالک (۲۰۱۵) در مدارس منطقه کشمیر هندوستان انجام شد. نتایج نشان دادند که دانش‌آموزان احساس بیگانگی دارند و میزان بیگانگی در بین مردان بیشتر از زنان است. مقاله‌ای به نوشتار ییلدیزا^۳ و سلیکابی^۴ (۲۰۱۴) که در ترکیه بر روی ۱۵۱ نفر از کارمندان بانک انجام شد، نشان داد که بعد شناختی از بدبینی سازمانی اثر مثبت بر بی‌معنایی و انزوای اجتماعی دارد. هر چه بدبینی در بین کارمندان بانک افزایش یابد، احساس بی‌معنایی و انزوای اجتماعی نیز بیشتر می‌شود. همچنین جنسیت، درآمد و موقعیت در بیگانگی اجتماعی تأثیر چندانی ندارد. اما افراد از نظر سن و سابقه کار از نظر میزان بیگانگی متفاوت هستند. مقاله‌ای به نوشتار جاگلار^۵ (۲۰۱۳) انجام شد. نتایج نشان دادند که سطوح بیگانگی دانشجویان و نگرش‌شان به حرفه معلمی بر حسب متغیرهایی چون جنسیت و شیوه آموزش متفاوت است و همچنین رابطه منفی و متوسطی بین سطح بیگانگی و نگرش‌شان به حرفه معلمی وجود دارد. مطالعه لینا^۶ و همکاران (۲۰۱۲) با هدف تحلیل تأثیرات انزوای اجتماعی بر رشد کودکان و نوجوانان با تأکید بر تأثیرات احتمالی بر سلامت جسمی و روانی آنها انجام شده است. بررسی داده‌ها، ارتباط قوی بین انزوای اجتماعی و

1. Chavo

2. İlhan Kaçire

3. Yildiza

4. Slikabi

5. Çağlar

6. Lina

اضطراب و افسردگی در کودکان و نوجوانان را نشان می‌دهد. انزوای اجتماعی منجر به سطوح بالاتر کورتیزول و بدتر شدن رشد شناختی می‌شود. بنابراین، سلامت روحی و جسمی کودکان و نوجوانان نیازمند پیگیری دقیق متخصصان بهداشت در طول و پس از همه‌گیری کووید-۱۹ است.

مطالعات داخلی

در پژوهش عشایری و همکاران (۱۴۰۱) هدف اصلی این پژوهش، مطالعه عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی به روش فراتحلیل در بازه زمانی ۱۳۸۳ الی ۱۴۰۱ با تکیه بر نظریهٔ زیمل است. روش پژوهش، از نوع فراتحلیل (کمی) است. جامعه آماری ۵۱ سند است و ۲۹ پژوهش، به‌عنوان نمونه، به روش غیر احتمالی از پایگاه علمی نورمگز، علم-نت، مگیران، پایگاه جهاد دانشگاهی با رعایت ملاک ورود (روایی و پایایی) و ملاک خروج (عدم روایی و پایایی)، انتخاب شدند. نتایج نشان می‌دهد که بین سرمایهٔ فرهنگی (تجسم‌یافته، نهادینه‌شده و نمادین)؛ سرمایهٔ اجتماعی (ضعف انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی پایین و تعلق اجتماعی پایین)؛ عوامل فرهنگی (فردگرایی، باورهای خرافی، فشارهای هنجاری و تعلق مذهبی پایین)؛ عوامل رسانه‌ای (استفاده از فضای مجازی، رسانهٔ داخلی و رسانهٔ خارجی)؛ عوامل روانی (اعتمادبه‌نفس پایین، انزوای اجتماعی و احساس بی‌منزلی)؛ عوامل سیاسی (اساس عدم اثربخشی سیاسی، نارضایتی سیاسی، احساس تبعیض سیاسی، آنومی سیاسی)؛ عوامل ناکامی (محرومیت اجتماعی، ناکامی شغلی، ناکامی تحصیلی-آموزشی)؛ عوامل اجتماعی (بی‌نظمی اجتماعی، نارضایتی اجتماعی، آنومی اجتماعی، احساس بی‌عدالتی) و عوامل زمینه‌ای (سطح تحصیلات، سن، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و میزان درآمد) و از خودبیگانگی اجتماعی رابطهٔ معناداری وجود دارد. تحقیق عبدلی سجزی و بزندان (۱۴۰۰) با هدف تعیین رابطه بیگانگی اجتماعی و اضطراب اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان یاسوج انجام گرفت. یافته‌های این پژوهش بیانگر وجود رابطه مثبت بین بیگانگی اجتماعی (بی‌قدرتی، بی‌معنایی، بی‌هنجاری، انزوا، تنفر فرهنگی و تنفر از خود) و اضطراب اجتماعی است. ولی بین نمرات بیگانگی اجتماعی بر حسب جنسیت و اضطراب اجتماعی بر حسب جنسیت تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. پژوهشی توسط خوش‌فر (۱۳۹۸) با عنوان بررسی بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان) انجام شد. نتیجه نشان داد که از خود بیگانگی اجتماعی در میان دانشجویان در حد پایینی قرار دارد. همچنین مشخص شد که مؤلفه‌های امید به آینده و بعد اعتقادی دینداری با بیگانگی اجتماعی رابطه معناداری دارند. مقاله‌ای به نوشتار وثوقی و ساری (۱۳۹۲) با عنوان گونه‌های مختلف بیگانگی اجتماعی جوانان در شهر تهران انجام گرفت. نویسندگان مقاله در پژوهش خود، عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی را در دو سطح کلان و خرد و تحت تأثیر دو گروه عوامل درون‌سیستمی و برون‌سیستمی در نظر گرفتند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان دادند که: بی‌هنجاری رایج‌ترین گونه بیگانگی در میان جوانان است و پس از آن بی‌معنایی در رتبه دوم، از خود

بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)

غلامرضا خوشفر، شهربانو میرزاخانی، فاطمه جندقی میرحله

بیزاری در رتبه سوم، انزوای اجتماعی در رتبه چهارم و بی‌قدرتی در رتبه آخر قرار دارد. همچنین پدیده بیگانگی اجتماعی در بین دختران و پسران جوان وضعیت یکسانی را داراست. مقاله‌ای به نوشتار افراسیابی و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان مطالعه رضایت شغلی و ارتباط با مشارکت و بیگانگی در میان کارکنان شرکت برق منطقه‌ای فارس انجام شد. محققان هدف مطالعه خود را بررسی ارتباط رضایت شغلی با دو متغیر مشارکت و بیگانگی عنوان کردند. نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌ها نشان دادند که بین میزان رضایت شغلی و مشارکت، امنیت شغلی، رضایت از زندگی، میزان دستمزد، سن و میزان تحصیلات رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین رضایت شغلی و میزان بیگانگی رابطه منفی معناداری مشاهده گردید. به علاوه آزمون رگرسیون و تحلیل مسیر نشان داد که مشارکت مهم‌ترین متغیر تبیین کننده میزان رضایت شغلی و احساس بیگانگی کارکنان است که به تنهایی توانسته ۷۰ درصد تغییرات رضایت شغلی را تبیین کند. پایان‌نامه‌ای به نوشتار ساری (۱۳۹۲) با عنوان عوامل مؤثر بر بیگانگی جوانان شهر تهران انجام شد. در این پژوهش به مطالعه عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی جوانان و تبیین و تشریح جدایی ذهنی و عینی افراد جامعه از نظام اجتماعی ایران پرداخته شده است. نتایج نشان داد که عدم اعتماد اجتماعی، ضعف نظام اقتصادی و ضعف ساختار در موقعیت اجتماعی، عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی جوانان می‌باشند که از تأثیر نسبتاً بالایی برخوردارند.

در جمع بندی نهایی می‌توان گفت تحقیقات صورت گرفته در این زمینه نشان داد که بیگانگی اجتماعی امروزه از محدوده جامعه‌شناسی گذر نموده و در حوزه‌های روان‌شناسی هم مورد توجه قرار گرفته است. در تحقیقات انجام گرفته، تعداد کمی از محققان در هنگام مطالعه بیگانگی به متغیرهایی همچون رسانه‌های جمعی، اعتماد اجتماعی و دینداری توجه نشان دادند و بیشتر سعی نمودند که بیگانگی اجتماعی را از دیدگاه جامعه‌شناسان مورد واکاوی قرار دهند. بنابراین نکته‌ای که این تحقیق را از تحقیقات دیگر جدا می‌کند، آن است که این پژوهش بر آن است که با ترکیبی از نظریات اندیشمندان جامعه‌شناسی و روان‌شناسی چهارچوب دقیق و منسجمی را ارائه نماید. در نهایت، مطالعه دقیق موارد مطرح شده در این پژوهش نشان می‌دهد که به موضوع بررسی بیگانگی اجتماعی در میان دانشجویان کمتر پرداخته شده است و در اکثریت تحقیقات انجام گرفته، بیگانگی اجتماعی در میان قشر خاصی به مانند جوانان مورد نظر بوده، بنابراین می‌توان گفت که موضوع مورد مطالعه در این پژوهش، در نوع خود جدید بوده و قابل بررسی و تأمل در سازمان‌های مربوطه است.

کاربست نظریه‌ها

نظریه‌های کلان درباره بیگانگی، اساس دیدگاه خود را بر این اختصاص داده بودند که وجود پدیده بیگانگی در یک جامعه منجر به نمودهای گوناگون رفتارهای بیگانه‌وار نظیر بی‌قدرتی، انزوا و ... خواهد شد که در این مبحث ریشه‌های فکری این پدیده توسط ملوین سیمن پایه‌ریزی شده است. به عقیده زیمل، جامعه صرفاً تعدادی از افراد است که از طریق کنش متقابل با همدیگر پیوند دارند. برای زیمل روابط اجتماعی مسلط در جوامع مدرن مبادله است. یکی از مهم‌ترین شرایط مبادله، اعتماد است و بدون اعتماد عمومی افراد نسبت به همدیگر و جامعه تجزیه می‌گردند (کوزر، ۱۳۸۰: ۲۵۴). به اعتقاد زیمل نبود اعتماد اجتماعی و افزایش فردگرایی، فاصله‌ها و کاهش ارتباطات جمعی را خلق می‌کند. اسلوب زندگی کلان شهری مستقیماً به منزله اجتماع‌زدایی است که در واقع یکی از اشکالات اساسی اجتماعی شدن است (زیمل، ۱۳۷۲: ۵۲). مرتن بر نقش پایگاه اجتماعی-اقتصادی، در بروز آنومی اجتماعی تأکید دارد و می‌گوید مسئله آنومی نه مسئله فردی بلکه مسئله‌ای ساختاری است و چون ساخت اجتماعی نمی‌تواند راه‌های یکسانی را برای همه اعضای جامعه تدارک ببیند و چون جامعه از نظر ساخت طبقاتی همگون نیست، لذا در چنین وضعیتی طبقات محروم و غیرمرفه جامعه بیش از طبقات دیگر احتمال دچار شدن به حالت آنومی و استفاده از وسایل غیرمشروع برای نیل به اهداف را مد نظر دارند. از بحث مرتن می‌توان چنین استنباط کرد که در طبقات پایین اجتماع احتمال بروز بیگانگی بیشتر است (کوزر، ۱۳۸۰: ۲۰۲). همچنین دیل و ریدلی بیگانگی را با وضعیت اقتصادی-اجتماعی در ارتباط دانسته‌اند. به این صورت که هر چقدر سطح پایگاه اقتصادی-اجتماعی افراد پایین‌تر باشد، احساس بیگانگی در بین افراد بیشتر است (مک دیل^۱ و ریدلی^۲، ۱۹۶۲: ۲۰۶). کاترین راس و همکارانش هم یکی از عوامل مرتبط با بیگانگی را اعتماد اجتماعی پایین در جامعه معرفی کرده‌اند (راس^۳ و همکاران، ۲۰۰۱: ۵۶۹). به نظر زتومکا اعتماد اجتماعی پایین در یک جامعه منجر به انزوا و دوری اعضای جامعه از همدیگر شده و میزان بیگانگی اجتماعی را افزایش می‌دهد (زتومکا^۴، ۱۳۸۴: ۱۰۳). گامبتا معتقد است همکاری به میزان فراوانی به اعتماد نیازمند است و اگر بی‌اعتمادی در جامعه وجود داشته باشد، همکاری در بین افراد با شکست روبرو شده، بیگانگی اجتماعی را منجر خواهد شد (گامبتا^۵، ۲۰۰۰: ۲۲۰). ادگار فردینبرگ بیگانگی را مترادف با مفهوم نارضایتی به کار گرفته و آن را منبع اصلی فعالیت فرد در نظر می‌گیرد. به نظر فردینبرگ این چنین احساس نارضایتی در فرد سبب می‌شود که وی به نوعی احساس انفصال و جدایی از موضوع پیرامونی میل کرده و با هر آنچه قبلاً پیوندی داشت، خود را جدا و منفک ببیند. فرد همچنین در چنین حالتی به خود به منزله موضوعی خارجی نگریسته و به طور درونی بین خود و این موضوع نوعی احساس کشمکش، تضاد، ستیز و عدم ارتباط

1. McDill
2. Ridley
3. Ross
4. Zatomka
5. Gambetta

و شناخت تصور می‌کند. فردینبرگ در پژوهش‌های تجربی خود در باب علل بیگانگی بر این فرض کلی تأکید دارد که فرد نارضایتی خود را به صورت رفتار منفصانه و ناسازگارانه در قبال ارزش‌ها، هنجارها و ضوابط اجتماعی نهادی شده بروز داده و در مقابل آن ژستی دفاعی همراه با احساس نفرت، بدبینی، انفعال و بی‌تفاوتی نشان می‌دهد (فردینبرگ^۱، ۱۹۸۳: ۱۰۱). برگر به عنوان یک جامعه‌شناس دینی معتقد است: دین در طول زمان از بین نرفته و نخواهد رفت و این به خاطر کارکرد معناداری است که دین همیشه آن را به عهده داشته است (برگر^۲، ۱۹۹۲: ۹۱). یونگ و ویلسون نیز میزان دینداری پایین را عامل بی‌معنایی افراد معرفی کرده و افزایش بی‌معنایی را نیز منجر به میزان بیگانگی بیان می‌کنند (همیلتون^۳، ۱۳۷۷: ۳۲۴). دیوید رایزمن می‌گوید نقش منفی وسایل ارتباط جمعی را در تبدیل میلیون‌ها انسان به یک توده بی‌شخصیت و جاهل که تحت تأثیر سودجویی‌ها و خودخواهی‌ها قرار گرفته، خلاقیت علمی و فرهنگی خود را از دست داده، مقام سازنده انسانی را در تحولات سیاسی رها کرده و به سازش‌کاری پرداخته است، نمی‌توان انکار کرد. باید دانست که وسایل ارتباطی خود به وجود آورنده «توده خلق تنها» می‌باشند؛ زیرا طرز کار وسایل ارتباط جمعی سبب می‌شود که گروه‌های طبیعی انسانی مانند خانواده، گروه‌های متشکل انسانی مانند گروه‌های مذهبی، سیاسی و فرهنگی متلاشی شوند و هر فرد جدا از دیگران در تنهایی زندگی کند و به پیام‌های ارتباطی نیز جدا از دیگران دسترسی داشته باشد. طبیعی است که تعداد فراوانی از اعضای تنهای این انبوه خلق، در معرض تبلیغات فریبنده وسایل پر قدرت ارتباط جمعی، تفکر و پایداری را از دست می‌دهند و به قید و بندهای تبلیغاتی گرفتار می‌شوند، و سرانجام موجب از خود بیگانگی انسان‌ها و بیگانگی افراد با همدیگر می‌شود (رایزمن و همکاران، ۱۹۵۰: ۷۹). در مجموع می‌توان بیان نمود که چهارچوب نظری تحقیق فوق در مورد بیگانگی اجتماعی بر اساس نظریه سیمن^۴ (۱۹۵۹)، مصرف رسانه‌ای از نظریه رایزمن، اعتماد اجتماعی از نظریه زیمل و زتومکا (۱۳۷۲، ۱۹۹۹)، طبقه اجتماعی از دیدگاه مرتن و دینداری از تحقیقات گذشته صورت گرفته در این زمینه پایه‌ریزی شده است. با الهام از مورد تحلیلی مورد استفاده و در جهت پاسخگویی به اهداف و گویه‌های مطرح شده، فرضیه اصلی و فرضیات تحقیق بدین شرح می‌باشند:

فرضیات تحقیق

^۱.Fredinburg

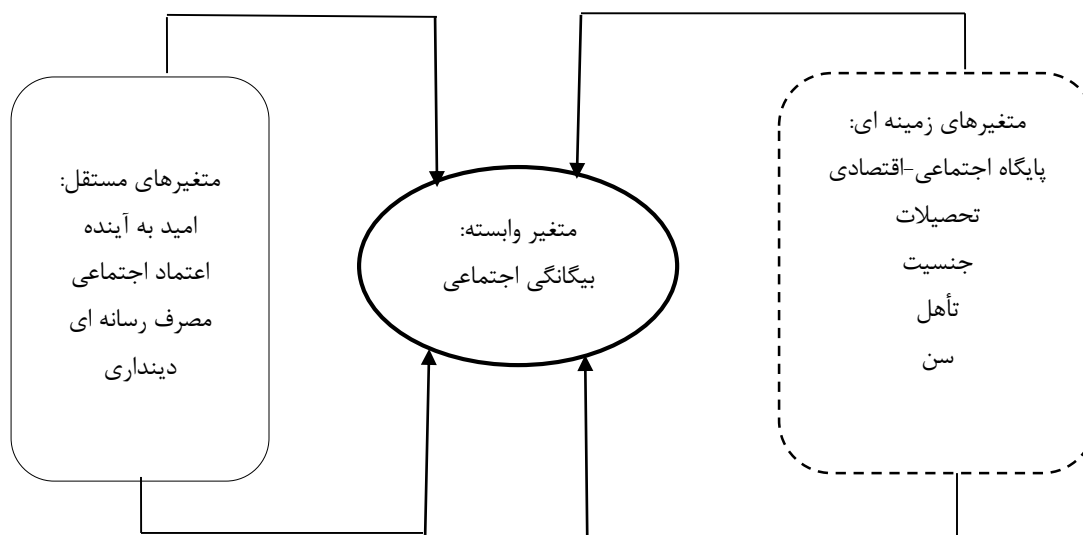
^۲.Burger

^۳.Hamilton

^۴.Seaman

- ۱- امید به آینده بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان تأثیر می گذارد.
- ۲- اعتماد اجتماعی بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان تأثیر می گذارد.
- ۳- مصرف رسانه‌ای بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان تأثیر می گذارد.
- ۴- دینداری بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان تأثیر می گذارد.
- ۵- ارزش‌های اجتماعی بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان تأثیر می گذارد.
- ۶- متغیرهای زمینه‌ای (تحصیلات، جنسیت، وضع تأهل، سابقه کار، سن و پایگاه اقتصادی- اجتماعی) بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان تأثیر می گذارد.

مدل مفهومی تحقیق

روش شناسی

بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)

غلامرضا خوشفر، شهربانو میرزاخانی، فاطمه جندقی میرمحلہ

پژوهش حاضر از نظر کنترل شرایط پژوهش، یک بررسی پیمایشی و از نظر هدف، یک بررسی کاربردی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانشجویان دانشگاه گلستان در سال ۱۴۰۰ بوده که تعداد آنها برابر با ۳۷۰۱ نفر می‌باشد. به منظور تعیین حجم نمونه از فرمول منطقی کوکران استفاده شد و با دقت احتمالی پنج درصد تعیین گردید که با عنایت به عناصر فرمول کوکران و بر مبنای محاسبات انجام گرفته، حجم نمونه ۳۸۴ نفر تعیین شد. در این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب استفاده می‌گردد. به طوری که جامعه آماری به گروه‌ها و طبقات متجانس تقسیم می‌شود و سپس به تناسب توزیع فراوانی هر طبقه، سهمیه گروه‌ها یا طبقات تعیین می‌شود. در بخش سنجش متغیرهای تحقیق، برای سنجش مفهوم بیگانگی اجتماعی از پرسشنامه ملوین سیمن (۱۹۵۹) استفاده گردید. گویه‌های موجود در پرسش‌نامه بر پایه طیف لیکرت و در پنج گزینه تنظیم شد. برای سنجش امید به آینده از مقیاس ۱۲ سوالی امید به آینده که توسط اشنايدر ۱۹۹۱؛ (به نقل از اشنايدر^۱ و پترسون^۲، ۲۰۰۰) برای سنین ۱۵ سال به بالا طراحی شده و شامل دو خرده مقیاس گذرگاه و انگیزش می‌باشد، استفاده شد که برای پاسخ دادن به هر سؤال، پیوستاری از ۱ خیلی مخالفم تا ۵ خیلی موافقم در نظر گرفته شده است.

تعریف مفهومی متغیر بیگانگی اجتماعی: حالتی برای افراد که احساس می‌کنند نظام اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، خرد کننده و مغایر با برخی از نیازمندی‌هایشان است، به طوری که باعث جدایی تعلق نداشتن آنان نسبت به جامعه می‌باشد و حتی گاه تلاش می‌کنند که این نظام اجتماعی و ضوابط حاکم بر آن را نفی کنند (محسنی تبریزی، ۱۳۷۳: ۲۷). برای تعریف عملیاتی بیگانگی اجتماعی شاخص‌هایی مانند: بی‌قدرتی و ناتوانی، بی‌معنایی، انزوا گریزی و جامعه‌گریزی و بی‌زاری از خود مورد سنجش قرار گرفته است. **تعریف نظری اعتماد اجتماعی:** اعتماد به انتظاری اطلاق می‌شود که در یک اجتماع از رفتار منظم، صادقانه و همکاری‌جویانه مبتنی بر هنجار مشترک برمی‌خیزد (فوکویاما^۳، ۱۹۹۶: ۲۶). برای سنجش این متغیر از گویه‌هایی نظیر: اعتماد به خانواده؛ اعتماد به خویشاوندان؛ اعتماد به همکلاسی‌ها؛ اعتماد به دوستان؛ اعتماد به همسایگان؛ و... استفاده شد. **تعریف نظری مصرف رسانه‌ای:** رسانه‌های جمعی یا گروهی عبارتند از «شکل‌های ارتباط (مانند روزنامه‌ها، مجلات، رادیو یا تلویزیون) که به منظور رساندن پیام به پیام‌گیرندگان انبوه طرح‌ریزی شده‌اند» (گیدنز^۴، ۱۳۷۶: ۸۰۵). برای سنجش میزان مصرف رسانه‌ای از پاسخگویان خواسته شد تا مشخص نمایند که در طی یک شبانه روز در صورت استفاده از هر یک از رسانه‌های (روزنامه، مجله، تلویزیون، اینترنت، موبایل و...)،

1. Schneider

2. Peterson

3. Fukuyama

4. Giddens

میزان بهره‌مندی خود را به طور متوسط بر حسب ساعت بیان نمایند. **تعریف نظری دینداری:** دینداری را می‌توان پذیرش تمام یا بخشی از عقاید، اخلاقیات و احکام دینی دانست، به نحوی که شخص دیندار خود را ملزم به تبعیت و رعایت از این مجموعه بداند (یغمایی، ۱۳۸۰: ۱۹۰). برای سنجش این متغیر از پرسشنامه کلاک و استارک بومی شده برای ایران توسط سراج زاده (۱۳۸۳) استفاده شد. **تعریف نظری امید به آینده:** امید عبارت است از: «توانایی درک شده برای تولید راه‌هایی به سمت اهداف خویشاوند همراه با انگیزه درک شده برای استفاده از آن راه‌ها تا فرد به هدف مورد نظر برسد» (اسنایدر، ۲۰۰۴: ۸۲۴). واژه امید، در صحبت‌های روزمره به صورت گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد (لوتانز^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). برای سنجش این متغیر و خرده مقیاس‌های آن که شامل گذرگاه و انگیزش می‌شود از پرسشنامه اسنایدر (۱۹۹۱) استفاده شد. **تعریف نظری ارزش‌های اجتماعی:** ارزش‌های اجتماعی، مجموعه‌ای آرمانی هستند درباره آنچه که درست یا نادرست، شایسته یا ناشایست، مطلوب یا نامطلوب و خوب یا بد می‌باشد و برای هر جامعه‌ای مورد نیاز، محترم، مقدس، خواستنی و مطلوب تلقی می‌شوند (کاوه، ۱۳۹۱: ۲۹). برای سنجش این متغیر از گویه‌هایی نظیر: کاری انجام دهم که مورد تأیید و تحسین دیگران باشم؛ سعی می‌کنم آداب و رسوم اجتماعی را رعایت کنم؛ کاری کنم که در بین مردم شهرت به دست آورم؛ در انجام کارها خودم تصمیم بگیرم و از آزادی کافی برخوردار باشم؛ بیشتر وقت خود را در راه خدمت به نیازمندان صرف کنم و... استفاده شد. در این مطالعه علی‌رغم آنکه ابزار تحقیق، ابزاری استاندارد بوده است، با این وجود پرسش‌نامه طراحی شده در اختیار تعدادی از متخصصان علوم اجتماعی و آشنا با مفهوم بیگانگی اجتماعی قرار گرفته و از نظرات آنان برای شناسایی اعتبار شاخص‌ها استفاده گردید. بدین ترتیب اعتبار صوری^۲ ابزار تأمین گردید. برای حصول اطمینان از پایایی^۳ ابزار سنجش از شاخص آماری ضریب آلفای کرونباخ که از مناسب‌ترین روش‌های محاسبه پایایی می‌باشد، استفاده شد که میزان پایایی ابزار سنجش در اجرای اصلی برای مفاهیم اساسی تحقیق بدین شرح می‌باشد:

جدول شماره ۱: مقادیر آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

¹.Luthans
².Face validity
³.Reliability

مقدار آلفای کرونباخ	مفاهیم
۰/۸۷۹	بیگانگی اجتماعی
۰/۸۳۷	بی‌قدرتی
۰/۸۳۷	ناتوانی
۰/۸۱۱	بی‌معنایی
۰/۸۴۵	بیزاری از خود
۰/۸۲۱	انزوآگزینی
۰/۸۴۷	مصرف رسانه‌ای
۰/۸۹۸	اعتماد اجتماعی
۰/۸۲۲	امید به آینده
۰/۸۳۶	دینداری
۰/۸۱۰	ارزش‌های اجتماعی

بر این اساس، آلفای کرونباخ برای همه شاخص‌های مورد بررسی بزرگ‌تر از ۰/۷ است؛ و پرسش‌نامه از پایایی مطلوبی برخوردار است.

یافته‌ها

بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)
غلامرضا خوشفر، شهربانو میرزاخانی، فاطمه جندقی میرمحله

بر اساس اهداف و فرضیه ها، یافته ها و نتایج تحقیق در این قسمت مورد توصیف و تحلیل قرار می گیرند. به طور کلی از میان کل تعداد پاسخگویان به تفکیک جنسیت ۶۶/۳ درصد زن و ۳۳/۷ درصد پاسخگویان مرد بوده اند که در این میان، ۷۷/۱ درصد پاسخگویان (دانشجویان) مجرد، و ۲۲/۹ درصد آنها متأهل بوده اند. بیش از نیمی از پاسخگویان در رده سنی بین ۱۹ تا ۲۴ سال با فراوانی ۳۱۰ نفر معادل (۸۱/۶) درصد می باشند. گروه سنی ۲۹-۲۵ سال با ۴۴ نفر معادل (۱۱/۶) درصد، بیشتر از ۳۵ سال با فراوانی ۱۶ نفر معادل (۴/۲) درصد و ۳۴-۳۰ سال با فراوانی ۱۰ نفر معادل (۲/۶) درصد به ترتیب بیشترین فراوانی ها را به خود اختصاص داده اند. میانگین سن پاسخگویان نیز ۲۲ سال بوده است. مقطع تحصیلی از جمله متغیرهای دیگری است که در این تحقیق مورد سؤال و بررسی قرار گرفته است. بر این اساس با توجه به نتایج جدول، ۳۲۷ نفر معادل (۸۶/۱) درصد با سطح تحصیلی کارشناسی، ۴۴ نفر معادل (۱۱/۶) درصد کارشناسی ارشد و ۹ نفر معادل (۲/۴) درصد نیز مقطع تحصیلی خود را اظهار نموده اند. همچنین بیشترین مقدار درآمد اعلام شده توسط پاسخگویان بین (۱۱۰۰/۰۰۰ تا ۲۰۰۰/۰۰۰) و کمترین مقدار بین (۴۰۰۰/۰۰۰ تا ۳۱۰۰/۰۰۰) می باشد. در مجموع میانگین درآمد ماهانه پاسخگویان به طور متوسط ۱/۸۸۲/۱۹۲ تومان است. و در آخر، تعداد ۲۷۱ نفر معادل (۷۱/۳) درصد از دانشجویان طبقه ذهنی خود را متوسط، ۵۰ نفر معادل (۱۳/۲) درصد پایین، ۳۳ نفر معادل (۸/۷) درصد بالا، ۱۱ نفر معادل (۲/۹) درصد خیلی پایین و تعداد ۶ نفر معادل (۱/۶) درصد خیلی بالا اظهار نموده اند.

جدول شماره ۲: توزیع نسبی متغیر وابسته و ابعاد آن

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
بی قدرتی	۱۲/۹	۴۱/۱	۳۱/۶	۹/۵	۲/۹	۲/۴۹
انزوا	۲۲/۱	۳۷/۶	۲۲/۱	۱۲/۹	۳/۹	۲/۳۶
بی معنایی	۳۲/۴	۳۶/۶	۲۰/۵	۵/۸	۳/۲	۲/۰۸
بیزاری از خود	۳۱/۱	۳۸/۷	۲۱/۳	۶/۱	۱/۸	۲/۰۹
بیگانگی اجتماعی				۲/۲۵		

داده های موجود در جدول فوق، پراکندگی پاسخ های آزمودنی ها را نسبت به ابعاد متغیر بیگانگی اجتماعی را نشان می دهد. همانطور که ملاحظه می شود بالاترین میانگین، مربوط به بعد بی قدرتی با مقدار میانگین (۲/۴۹) و کمترین میانگین نیز مربوط به بعد بی معنایی با مقدار میانگین (۲/۰۸) می باشد. به علاوه در بررسی های انجام شده مشخص شد که: میانگین ابعاد چهارگانه بیگانگی اجتماعی دانشجویان پایین تر از شاخص میانگین کل بدست آمده است. بنابراین با توجه به نتایج

بدست آمده می‌توان گفت که میانگین ابعاد مذکور، به طور متوسط پایین‌تر از میانگین فرضی و حد میانی ۳ و در حد کم به دست آمده‌اند.

جدول شماره ۳ تحلیل نتایج رابطه متغیرهای مستقل و وابسته (بیگانگی اجتماعی) تحقیق

سطح معناداری	مقدار آزمون	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	-۰/۳۴۶	دینداری
۰/۰۰۰	-۰/۳۲۷	انگیزش
۰/۰۰۰	-۰/۳۰۱	اعتماد بین شخصی
۰/۰۰۰	-۰/۲۳۳	امید به آینده
۰/۰۰۲	۰/۲۱۴	گذرگاه
۰/۰۰۰	-۰/۲۰۶	دینداری اعتقادی
۰/۰۰۶	-۰/۱۵۲	ارزش‌های اجتماعی
۰/۰۰۵	-۰/۱۵۶	دینداری مناسکی
۰/۰۱۴	-۰/۱۳۷	اعتماد نهادی
۰/۱۴۳	-۰/۰۸۲	اعتماد اجتماعی
۰/۶۰۲	۰/۰۴۲	مصرف رسانه‌ای
۰/۸۱۳	-۰/۰۱۳	اعتماد انتزاعی

برای سنجش رابطه متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق که در سطح سنجش فاصله‌ای سنجیده شده‌اند، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، سطح معناداری اعتماد اجتماعی (۰/۱۴۳) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری میان اعتماد اجتماعی و بیگانگی اجتماعی وجود ندارد. اما چنانچه مشاهده می‌شود، رابطه بین اعتماد بین شخصی و بیگانگی اجتماعی با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد با سطح معناداری (۰/۰۰۰) معکوس و معنادار به دست آمده است. این امر نشان از آن دارد، به موازات اینکه اعتماد در روابط بین شخصی پاسخگویان وجود داشته باشد و یا افزایش یابد، بیگانگی اجتماعی ایشان کاهش می‌یابد. سطح معناداری بعد

اعتقادی دینداری نیز (۰/۰۰۰) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری میان بعد اعتقادی دینداری و بیگانگی اجتماعی با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد. همچنین، رابطه بعد مناسکی دینداری و بیگانگی اجتماعی، معکوس و معنادار با سطح معناداری (۰/۰۰۵)، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد به دست آمده است. بر این اساس، پایبندی دانشجویان به انجام مناسک دینی، بیگانگی اجتماعی ایشان را کاهش می‌دهد. سطح معناداری امید به آینده نیز (۰/۰۰۰) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری میان امید به آینده و بیگانگی اجتماعی با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد. همچنین رابطه بعد گذرگاه و انگیزش نیز با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد مثبت و معنادار به دست آمده است. در باب رابطه ارزش‌های اجتماعی و بیگانگی اجتماعی نیز، رابطه معکوس و معناداری با سطح معناداری (۰/۰۰۶)، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد. بر این اساس، به میزانی که دانشجویان از ارزش‌های اجتماعی برخوردار باشند و یا از آنها تبعیت کنند، بیگانگی اجتماعی ایشان کاهش می‌یابد. در نهایت، رابطه بین مصرف رسانه‌ای و بیگانگی اجتماعی نیز با توجه به سطح معناداری به دست آمده (۰/۶۰۲) معنادار محاسبه نشده است.

جدول شماره ۴: تحلیل نتایج رابطه متغیرهای مستقل و وابسته (بیگانگی اجتماعی) تحقیق

متغیرهای مستقل	مقدار آزمون	سطح معناداری
سن	۰/۰۹۸	۰/۱۲۳
درآمد	۰/۰۱۲	۰/۸۷۶

همان طور که ملاحظه می‌شود، سطح معناداری سن (۰/۱۲۳) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری سن و بیگانگی اجتماعی با وجود ندارد. در باب رابطه درآمد با بیگانگی اجتماعی، همان طور که ملاحظه می‌شود بر اساس شدت رابطه و سطح معنی داری، رابطه معناداری بین این دو مشاهده نمی‌شود.

جدول شماره ۵: سنجش تفاوت متغیرهای تحقیق

متغیرهای مستقل	گروه ها	میانگین	انحراف معیار	مقدار آزمون	سطح معناداری
جنسیت	زن	۲/۳۲	۰/۵۱۶	-۱/۶۸۱	۰/۰۹۴
	مرد	۲/۴۳	۰/۶۵۴		
وضعیت تأهل	مجرد	۲/۹۹	۰/۵۶۹	۱/۸۳۳	۰/۰۶۸
	متأهل	۲/۶۳	۰/۵۶۷		

برای سنجش و ارزیابی رابطه بین متغیرهای جنسیت و وضعیت تأهل از آزمون تی تست استفاده شده است. بر اساس آزمون تفاوت میانگین‌ها و معناداری ارایه شده در جدول می‌توان گفت بیگانگی اجتماعی پاسخگویان بر اساس جنسیت متفاوت نمی‌باشد. مقایسه میانگین دو گروه نیز عدم تفاوت میزان بیگانگی اجتماعی مردان و زنان را نشان می‌دهد. همچنین با توجه به سطح معناداری به دست آمده، در باب متغیر وضعیت تأهل و بیگانگی اجتماعی نیز می‌توان گفت بیگانگی اجتماعی پاسخگویان بر اساس وضعیت تأهل متفاوت نمی‌باشد. مقایسه میانگین دو گروه نیز عدم تفاوت میزان بیگانگی اجتماعی گروه مجردین و متأهلین را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۶: نتایج تحلیلی رابطه متغیرهای مستقل تحقیق با از خود بیگانگی اجتماعی

متغیرهای مستقل	مقدار آزمون	سطح معناداری
طبقه ذهنی	۰/۰۳۲	۰/۵۶۶
مقطع تحصیلی	۰/۰۱۷	۰/۷۵۸

برای سنجش رابطه متغیرهای مستقل رتبه‌ای با متغیر وابسته تحقیق، از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. بر این اساس، رابطه طبقه ذهنی با بیگانگی اجتماعی بر اساس سطح معناداری محاسبه شده (۰/۵۶۶) معنادار نیست به عبارت دیگر رابطه معناداری میان طبقه اجتماعی (ذهنی) و بیگانگی اجتماعی دانشجویان وجود ندارد. علاوه بر

این، همچنانکه ملاحظه می‌شود بین مقطع تحصیلی و بیگانگی اجتماعی نیز، با توجه به سطح معناداری (۰/۷۵۸) رابطه معناداری وجود ندارد.

تحلیل رگرسیون ترتیبی عامل‌های مؤثر بر بیگانگی دانشجویان

با عنایت به اینکه متغیر وابسته و متغیرهای مستقل این پژوهش عمدتاً در سطح سنجش رتبه‌ای اندازه‌گیری شده‌اند، لذا بر اساس اصول کاربرد روش‌های آماری، برای برآورد و پیش‌بینی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رضایت تحصیلی دانشجویان، از روش رگرسیون ترتیبی که در زبان دستوری بسته نرم افزار آماری ویژه تحلیل داده‌ها در علوم اجتماعی^۱ به پی. ال. یو. ام.^۲ معروف است که در واقع روش بسط یافته مدل خطی عمومی می‌باشد و در مورد داده‌های طبقه بندی شده ترتیبی به کار می‌رود (حبیب‌پور و صفری شالی، ۱۳۹۱: ۷۵۵)، استفاده می‌شود. پس از اجرای رگرسیون ترتیبی اولین خروجی تحلیلی حاصل شده نشان دهنده نتایج آزمون، نسبت احتمال مدل را نشان می‌دهد. این آزمون در واقع آزمون نسبت احتمال مدل نهایی به مدل صفر می‌باشد که در جدول ذیل خلاصه شده است.

جدول شماره ۷: خلاصه نتایج اطلاعات نسبت احتمال مدل

مدل	تفاضل بین نسبت درست‌نمایی	کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معنی داری
مدل صفر	۶۰۶/۱۲۳			
مدل نهایی	۵۵۲/۱۰۱	۵۶/۳۲۵	۳۲	۰/۰۰۵

همچنانکه در جدول بالا ملاحظه می‌شود سطح معنی داری مقدار کای اسکوتر کوچک تر از ۰/۰۱ می‌باشد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که مدل نهایی، مدل صفر را منتفی می‌کند. به عبارتی براساس این نتیجه، می‌توان گفت که مدل رگرسیونی مدل مناسبی است که در آن متغیرهای مستقل به خوبی قادرند تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند. جدول بعدی در اجرای رگرسیون ترتیبی، نتایج آزمون نکوئی برازش را نشان می‌دهد. جدول ۸ نتیجه دو آماره کای اسکوتر پیرسون و کای اسکوتر انحراف را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۸: خلاصه نتایج اطلاعات نکوئی برازش مدل

1.SPSS

2.Polytomous Universal Model

آماره	کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معنی داری
پیرسون	۵۹۱۴/۲۴۳	۵۶۴۶	۰/۰۰۷
انحراف	۱۴۷۱/۵۹۰	۵۶۴۶	۰/۰۰۰

آماره‌های آزمون نکویی برازش نشان دهنده همسازی داده‌های مشاهده شده با مدل برازش شده می‌باشد. با عنایت به اینکه در جدول شماره ۸ سطح معنی‌داری آماره انحراف بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، لذا می‌توان گفت که مدل رگرسیونی، مدل مناسبی است به طوری که مقادیر متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تناسب خوبی با هم دارند. در رگرسیون ترتیبی همانند رگرسیون لجستیک، برای محاسبه دقیق مقدار ضریب تعیین از آماره‌های ضریب تعیین سه گانه کاکس و نل، نیجل کرک و مک فاددن استفاده می‌شود که به نوعی تقریب‌های ضریب تعیین در رگرسیون خطی محسوب می‌شوند. جدول شماره ۹ این ضرایب را برای متغیرهای پژوهش حاضر نشان می‌دهد.

جدول شماره ۹: مقادیر آماره‌های ضریب تعیین پژوهش

آماره	مقدار
کاکس و نل	۰/۱۸۴
نیجل کرک	۰/۲۰۷
مک فاددن	۰/۰۹۷

همچنانکه ملاحظه می‌گردد، مقادیر هر سه آماره مربوط به ضریب تعیین پژوهش در سطح بالایی قرار دارند، بدین معنی که متغیرهای مستقل توانسته‌اند بین ۰/۰۹۷ تا ۰/۲۰۷ درصد از واریانس میزان رضایت تحصیلی دانشجویان را تبیین کنند. جدول شماره ۱۰ با عنوان برآوردهای پارامتر، مهم‌ترین جدول برای تفسیر میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان می‌باشد. در این جدول برآوردهای پارامتر؛ خطاهای انحراف استاندارد، آزمون‌های معنی‌داری، فواصل اطمینان و نتیجه آزمون والد برای تمامی پارامترهای مدل به تفکیک ارائه شده است؛ که برای تعیین سهم هر یک از عوامل مؤثر در تغییرات میزان بیگانگی اجتماعی دانشجویان از مقادیر برآورد پارامتر استفاده شده است. بر اساس مقادیر این آماره به عنوان مثال در مورد امید به آینده دانشجویان نتیجه تأثیر رگرسیونی مقطع تحصیلی بر بیگانگی اجتماعی آنان در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنی‌دار بوده و مقدار برآورد این متغیر برابر با ۹/۳۵۴- است که نشان می‌دهد با فرض ثابت ماندن تأثیر تمامی متغیرهای مدل، افزایش یک واحد در متغیر مستقل امید به آینده، با افزایش ۹/۳۵۴- واحد در نسبت‌های

لگاریتم متغیر وابسته (بیگانگی اجتماعی) همراه خواهد بود. به عبارتی احتمال بیگانگی اجتماعی دانشجویان به اندازه ۹/۳۵۴- واحد به ازای یک واحد تغییر در امید به آینده، افزایش می یابد. در مورد بقیه متغیرهای مستقل باقیمانده در مدل نیز این قاعده برقرار است. اولویت بندی میزان تأثیرگذاری عوامل مورد مطالعه حاکی از آن است که عامل ارزش‌های اجتماعی و امید به آینده مقام اول را در تعیین بیگانگی اجتماعی دانشجویان دارد. بعد از این عامل، عامل اعتماد بین شخصی در رتبه دوم، سپس عامل اعتماد نهادی در رتبه سوم، عامل طبقه ذهنی در رتبه چهارم، عامل بعد مناسکی دینداری در رتبه پنجم، عامل بعد اعتقادی دینداری در رتبه ششم، و عامل سن در رتبه هفتم و آخر، در مدل باقیمانده و به عنوان کم اهمیت ترین عامل اثرگذار در مجموعه عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی دانشجویان خودنمایی می کند.

جدول شماره ۱۰: برآوردهای پارامترها

رتبه تأثیر	متغیر	طبقات	برآورد	انحراف استاندارد	والد	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	ارزش- های اجتماعی	کم	-۱۲/۰۱۹	۳/۰۱۱	۱۱/۹۸۷	۱	۰/۰۰۰
۲	انگیزش	کم	-۹/۳۵۴	۲/۵۱۴	۱۴/۰۲۷	۱	۰/۰۰۰
۳	اعتماد بین شخصی	متوسط	-۲/۵۸۹	۱/۰۷۷	۵/۷۷۵	۱	۰/۰۱۵
۴	اعتماد نهادی	خیلی کم	-۱/۳۵۷	۰/۹۸۱	۴/۶۲۴	۱	۰/۰۲۷
۵	طبقه ذهنی	پایین	-۲/۷۰۴	۱/۱۰۲	۴/۶۲۱	۱	۰/۰۲۹
۶	مناسکی	متوسط	۲/۳۶۲	۱/۱۱۱	۴/۳۲۵	۱	۰/۰۳۰
۷	اعتقادی	خیلی کم	۱/۶۳۲	۰/۷۴۸	۴/۳۱۱	۱	۰/۰۳۹
۸	سن	-۲۴ ۱۹ سال	-۲/۹۲۱	۱/۵۳۱	۴/۱۲۳	۱	۰/۰۴۴

نتیجه گیری

بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)

غلامرضا خوشفر، شهربانو میرزاخانی، فاطمه جندقی میرمحله

بیگانگی عموماً به معنای جهت‌گیری منفی احساسات ناهماهنگ فرد، احساس بی‌معنایی در زندگی، احساس جدایی از خود و بیزاری از ارزش‌های جامعه است. به عبارتی نوعی پاسخ یا عکس‌العمل فرد نسبت به فشارها، تنش‌ها، ناملایمات زندگی و اختلاف دیدگاه‌های فردی و اجتماعی تعریف می‌شود. از این روی، دل‌سردی و بی‌اعتنایی افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی تحت تأثیر بیگانگی باعث شکنندگی ساختار اجتماعی می‌شود که این امر به سهم خود، افراد و گروه‌ها را نسبت به ادامه حیات بدبین و نسبت به آینده ناامید می‌کند و فرد به دور از هرگونه ارتباط اجتماعی، دچار انزوای اجتماعی و نارضایتی می‌گردد؛ لذا فردی که نسبت به نظام اجتماعی و جامعه احساس خصومت کند، احتمال دارد که از همه انواع مشارکت‌ها و فعالیت‌ها کناره‌گیری کرده و کاملاً بی‌تفاوت عمل کند. لذا بررسی و سنجش میزان و منشأ پدیدارهای آسیب‌شناختی جامعه و وقوف علمی نسبت به آنها، از مسایل بااهمیت محسوب می‌شود. پژوهش حاضر با هدف سنجش میزان بیگانگی اجتماعی دانشجویان دانشگاه گلستان انجام پذیرفته است. به لحاظ روش‌شناسی، این تحقیق از نوع توصیفی است و به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها، این پژوهش میدانی محسوب می‌شود. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه دانشجویان دانشگاه گلستان بوده که تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار به کار رفته جهت جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه استاندارد بسته پاسخ بوده است که اعتبار ابزار سنجش با استفاده از اعتبار صوری و نیز اعتبار محققان قبلی و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت.

به طور کلی از میان کل تعداد پاسخگویان به تفکیک جنسیت ۶۶/۳ درصد زن و ۳۳/۷ درصد پاسخگویان مرد بوده‌اند؛ ۷۷/۱ درصد پاسخگویان (دانشجویان) مجرد و ۲۲/۹ درصد آنها متأهل بوده‌اند. بیشتر پاسخگویان در رده سنی بین ۱۹ تا ۲۴ سال با فراوانی ۳۱۰ نفر معادل (۸۱/۶) درصد می‌باشند. ۳۲۷ نفر معادل (۸۶/۱) درصد در سطح تحصیلی کارشناسی و ۴۴ نفر (۱۱/۶) درصد در سطح کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل می‌باشند. همچنین، بیشترین مقدار درآمد اعلام شده توسط پاسخگویان بین (۱۱۰۰/۰۰۰ تا ۲۰۰۰/۰۰۰) و کمترین مقدار (۴۰۰۰/۰۰۰ تا ۳۱۰۰/۰۰۰) می‌باشد. در مجموع میانگین درآمد ماهانه پاسخگویان به طور متوسط ۱/۸۸۲/۱۹۲ تومان است. علاوه بر این، تعداد ۲۷۱ نفر معادل (۷۱/۳) درصد از آنان طبقه ذهنی خود را متوسط اعلام نموده‌اند. میانگین بی‌قدرتی (۲/۲۴۹) به دست آمده که از میانگین فرضی ۳ کمتر است. میانگین بیزاری از خود (۲/۰۹۳) به دست آمده که از میانگین فرضی ۳ کمتر می‌باشد. علاوه بر این، میانگین انزوا (۲/۳۶۰) به دست آمده که از حد متوسط و مورد انتظار ۳ کمتر می‌باشد. در نهایت میانگین بی‌معنایی (۲/۰۸۲) به دست آمده که از میانگین فرضی ۳ کمتر است. نتایج تحلیلی تحقیق نیز نشان دادند که بین متغیرهای مستقل تحقیق با متغیر وابسته (بیگانگی اجتماعی و ابعاد آن) رابطه معناداری به دست آمده است. این نتایج با نتیجه تحقیقات

چاوو و همکاران (۲۰۲۳)، ایلهان کاجیر (۲۰۱۶)، محمد اشرف مالک (۲۰۱۵)، ییلدیزا سیلیکایی (۲۰۱۴) و جاگلار (۲۰۱۳) لینا و همکاران (۲۰۱۲)، عشایری و همکاران (۱۴۰۱)، عبدلی سجری و بزندان (۱۴۰۰)، خوش فر و همکاران (۱۳۹۸)، وثوقی و ساری (۱۳۹۲)، افراسیابی و همکاران (۱۳۹۲) و ساری (۱۳۹۲) همسو و منطبق می‌باشند. با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیات، سطح معناداری اعتماد اجتماعی (۰/۱۴۳) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری میان اعتماد اجتماعی و بیگانگی اجتماعی وجود ندارد. سطح معناداری بعد اعتقادی دینداری نیز (۰/۰۰۰) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری میان بعد اعتقادی دینداری و بیگانگی اجتماعی با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد. اما در باب رابطه بعد مناسکی دینداری و بیگانگی اجتماعی، همان طور که ملاحظه می‌شود رابطه معکوس و معناداری با سطح معناداری (۰/۰۰۵)، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد. بر این اساس، پابندی دانشجویان به انجام مناسک دینی، بیگانگی اجتماعی ایشان را کاهش می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده، سطح معناداری امید به آینده (۰/۰۰۰) به دست آمده است. این نتایج با نتیجه تحقیقات چاوو و همکاران (۲۰۲۳)، ایلهان کاجیر (۲۰۱۶)، محمد اشرف مالک (۲۰۱۵)، ییلدیزا سیلیکایی (۲۰۱۴) و جاگلار (۲۰۱۳) لینا و همکاران (۲۰۱۲)، عشایری و همکاران (۱۴۰۱)، عبدلی سجری و بزندان (۱۴۰۰)، خوش فر و همکاران (۱۳۹۸)، وثوقی و ساری (۱۳۹۲)، افراسیابی و همکاران (۱۳۹۲) و ساری (۱۳۹۲) همسو و منطبق می‌باشند. این امر بدان معناست که رابطه معناداری میان امید به آینده و بیگانگی اجتماعی با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد؛ و در آخر، رابطه ارزش‌های اجتماعی و بیگانگی اجتماعی، همان طور که ملاحظه می‌شود، رابطه معکوس و معناداری با سطح معناداری (۰/۰۰۶)، با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد وجود دارد. بر این اساس، به میزانی که دانشجویان از ارزش‌های اجتماعی برخوردار باشند و یا از آنها متابعت کنند، بیگانگی اجتماعی ایشان کاهش می‌یابد. این نتایج با نتیجه تحقیقات چاوو و همکاران (۲۰۲۳)، ایلهان کاجیر (۲۰۱۶)، محمد اشرف مالک (۲۰۱۵)، ییلدیزا سیلیکایی (۲۰۱۴) و جاگلار (۲۰۱۳) لینا و همکاران (۲۰۱۲)، عشایری و همکاران (۱۴۰۱)، عبدلی سجری و بزندان (۱۴۰۰)، خوش فر و همکاران (۱۳۹۸)، وثوقی و ساری (۱۳۹۲)، افراسیابی و همکاران (۱۳۹۲) و ساری (۱۳۹۲) همسو و منطبق می‌باشند. در خصوص آزمون فرضیات متغیرهای زمینه‌ای و جمعیت شناختی با بیگانگی اجتماعی، نتایج حاصل از آزمون فرضیات نشان دادند، سطح معناداری سن (۰/۰۵۰) به دست آمده است. این امر بدان معناست که رابطه معناداری سن و بیگانگی اجتماعی با وجود ندارد. همچنین، بین متغیرهای مستقل دیگری که مورد آزمون قرار گرفته‌اند و شامل (درآمد و مصرف رسانه‌ای) می‌باشند، هیچگونه رابطه معناداری با بیگانگی اجتماعی به دست نیامده است. بر اساس نتایج آزمون تی. تست، می‌توان گفت بیگانگی اجتماعی پاسخگویان بر اساس جنسیت و وضعیت تأهل متفاوت نمی‌باشد.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله مستخرج از طرح تحقیقاتی درون موسسه با عنوان: «بررسی بیگانگی اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)»، می باشد که با حمایت مالی معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه گلستان انجام شده است.

منابع

۱. افراسیابی، حسین، جمشیدی سلوکو، بهنام و قدرتی، حسین (۱۳۹۲). مطالعه رضایت شغلی در ارتباط با مشارکت و بیگانگی در میان کارکنان شرکت برق منطقه ای فارس، جامعه شناسی کاربردی، ۲۴ (۱)، صص ۱۹۰-۱۷۷.

۲. ایشتوان، مساروش (۱۳۸۰). نظریه بیگانگی مارکس، مترجمان: حسن شمس‌آوری، کاظم فیروزمند، تهران، نشر مرکز.
۳. ایمان، محمدتقی و قادی، حسین (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر بیگانگی سیاسی دانشجویان (مطالعه موردی: دانشگاه شیراز)، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال اول، شماره ۲، صص ۱۰۴-۷۹.
۴. اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳). تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی، مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
۵. حبیب پور، کرم و صفری شالی، رضا (۱۳۹۱). راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده های کمی)، تهران: انتشارات لویه.
۶. خوش فر، غلامرضا (۱۳۹۸). بررسی بیگانگی اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه گلستان)، طرح پژوهشی درون دانشگاهی، دانشگاه گلستان، کد: ۹۷۱۷۲۲.
۷. راس، آلن (۱۳۷۳). روانشناسی شخصیت، ترجمه سیاووش جاملفر، انتشارات بعثت، چاپ اول.
۸. ریترز، جرج (۱۳۹۰). نظریه‌های جامعه‌شناختی و ریشه‌های کلاسیک آن، ترجمه خلیل میرزایی و علی بقایی سرابی، تهران: نشر جامعه شناسان.
۹. زتومکا، پیتر (۱۳۸۴). اعتماد: یک نظریه جامعه‌شناختی، ترجمه فاطمه گلابی، تبریز، ناشر مترجم.
۱۰. ساری، محسن (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی جوانان شهر تهران، رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده روان‌شناسی و علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی، به راهنمایی دکتر منصور وثوقی.
۱۱. عبدلی سجزی، عباس و بزندار، مهدی (۱۴۰۰)، بررسی رابطه بیگانگی اجتماعی با اضطراب اجتماعی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیاناسوج ۱۴۰۱-۱۴۰۰، هفتمین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و مهندسی و چهارمین کنگره بین المللی عمران، معماری و شهرسازی آسیا.
۱۲. عشایری، طاهای، عباسی، الهام و جهان پرور، طاهره (۱۴۰۱). مطالعه عوامل مؤثر بر بیگانگی اجتماعی (فرا تحلیل پژوهش های بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۱)، مطالعات توسعه، اجتماعی و فرهنگی، ۱۰ (۴)، صص ۲۰۱-۱۸۰.

۱۳. کلدی علیرضا، صفی پور جلال (۱۳۸۱). تحلیل جامعه‌شناسی از خود بیگانگی در میان دانشجویان مطالعه ای در تهران، پژوهشنامه علوم انسانی، ویژه‌نامه جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۳۵، صص ۱۷۹-۱۴۹.
۱۴. کاوه، محمد (۱۳۹۱). آسیب شناسی بیماری‌های اجتماعی، تهران، نشر جامعه شناسان.
۱۵. کوزر، لوئیس (۱۳۸۰). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
۱۶. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶). جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
۱۷. محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۰). بیگانگی، مفهوم سازی و گروه‌بندی تئوری‌ها در حوزه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، نامه علوم اجتماعی، ۲ (۲)، صص ۷۳-۲۵.
۱۸. وثوقی، منصور و ساری، محسن (۱۳۹۲). گونه‌های مختلف بیگانگی اجتماعی جوانان، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۵ (۳)، صص ۱۰۶-۸۹.
۱۹. هاشملو، جعفر (۱۴۰۰). نظریه‌های از خود بیگانگی اجتماعی، (تاریخ مراجعه به سایت: ۱۴۰۲/۴/۳۱): آدرس سایت: <http://jafarhashemlou.blogfa.com/post/2291>.
۲۰. همیلتون، ملکم (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی دین، محسن ثلاثی، تهران: مؤسسه انتشاراتی تبیان.
۲۱. یغمایی، محمد تقی (۱۳۸۰). دینداری نوجوانان و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی.
22. Ashraf Malek Mohammad (2015) 'Assessment of Alienation among the Madrasa Students of Kashmir Valley', the International Journal of Indian Psychology, 2(2):115-120.
23. Berger, Peter L. (1992), Sacred canopy: Element of A sociological Theory of religion, New York: Doubleday.
24. ÇAĞLAR, Çağlar (2013) 'The Relationship between the Levels of Alienation of the Education Faculty Students and Their Attitudes towards the Teaching Profession', Educational Sciences: Theory & Practice, 13 (3):1507-1513.
25. Chao Wu, Chun-yan He, Jia-ran Yan, Hong-li Zhang, Lu Li, Ci Tian, Nana Chen, Qing-yi Wang, Yu-hai Zhang & Hong-juan Lang (2023). Virology Journal volume 20, Article number: 114.

26. Freedenberg, E. (1983). *Coming of Age in American*; New York Vintage books.
27. Fukuyama, Francis (1997). Reviewed Work: TRUST: THE SOCIAL VIRTUES AND THE CREATION OF PROSPERITY by Review by: Kenneth R. Gray International Journal on World Peace Vol. 14, No., pp. 84-87.
28. Gambetta, D (2000) Can we Trust in Gambetta Diego Trust: Making and Breaking Cooperative Relations, Electronic Edition, Department of Sociology, University of Oxford.
29. İlhan Kaçire (2016) 'The Impact of the University Students' Level of Alienation on their Perception of General Satisfaction', International Journal of Higher Education, 5(1):38-46.
30. Isabelle Lina de Laia Almeida, Jaqueline Ferraz Rego, Amanda Carvalho Girardi Teixeira, Marília Rodrigues Moreira (2022). Social isolation and its impact on child and adolescent development: a systematic review, Review Article • Rev. Paul. pediatr. 40 • 2022.
31. Larson, R. (2003). The uses of loneliness in adolescence. In K. Rotenberg & S. Hymel, *Loneliness in childhood and adolescence*, 296–322. New York: Cambridge University Press.
32. Luthans, F., Avolio, B., Avey, J. & Norman, S., (2007). Positive Psychological Capital: Measurement and Optimism, and Resilience. *Organizational Dynamics*, Volume 33, pp: 143-160.
33. McDill, E.L & Ridley, J.C, (1962). Status, anomia, political alienation, and political participation. *American Journal of Sociology*, pp: 205-213.
34. Riesman, David (1950). *The lonely crowd, new heaven*, Yale university press.
35. Simmel, George. (1995). *metropolis and mental life*. From Korte Wolff. *Sociology of Georg Simmel*. NEW YORK: Free Press.
36. Snyder, C. R. & Paterson, C. (2000). *Handbook of hope: theory, measures & applications*. San Diego: Academic Press.
37. Snyder, C.R.; H.S. Shorey, J.S. Cheavens & K.M. Pulvers (2004) "Hope and Academic Success in College. *Journal of Educational Psychology*, 94 (4): 820-826.
38. Tanner, J. M. (1970). Physical growth. In P. H. Mussen (Ed.), *Car Michael's manual of child psychology* (vol. 2) (3rded.). New York: Wiley.
39. Yıldıza, S. Şaylıkayb, M. (2014) "The Effect of Organizational Cynicism on Alienation", 2nd World Conference on Business, Economics and Management, 109: 622-627.

Social alienation and the factors affecting it (Case study: Golestan University students)

Gholamreza Khoshfar*^۱, Shahrbanoo Mirzakhani^۲, Fatemeh Jandaghi Mirmahalleh^۳

Date Received:

17 July 2025

Date Accepted:

25 July 2025

Keywords:

Social alienation, hope for the future, religiosity, social trust, social values.

Abstract

The purpose of this study is to measure the level of social alienation of students and to identify the factors that affect students' alienation. The research method is survey type. The population was the students of Golestan University, 313 of whom were selected and studied using stratified random sampling. To measure the concept of social alienation from Melvin Seaman's questionnaire (1959) and to measure the independent variables from the 12-question scale of hope to future Schneider (1991) with two subscales of passage and motivation and the social values scale of Gordon Childe and religiosity of Gluck and Stark, localized by Serajzadeh (1383) was used. The validity of the original instrument was confirmed by previous researchers and its reliability using Cronbach's alpha coefficient ($\alpha=0.932$). The research results showed that the average social alienation among students was 2.250 out of 5, which is at a low level. Also, the importance of the factors of religiosity, trust, hope for the future and social values have a significant effect on the changes of social alienation.

¹ Associate Professor of Sociology, Department of Sociology and Communication, Faculty of Humanities and Social Sciences, Golestan University, Gorgan, Iran.khoshfar@gmail.com

² PhD candidate of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mazandaran University, Babolsar, Iran.shmirzakhani.c@gmail.com

³ Master of Educational Management, Department of Educational Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran. fateh.8397@gmail.com.